
Preventionscentrum Stockholm
SOCIALTJÄNSTFÖRVALTNINGEN

2006-04-20

Handläggare: Charlotte Skawonius

VERKSAMHETS RAPPORT OM KOMMETPROJEKTET

Stöd till stadsdelsförvaltningarna i metod- och kompetensutveckling av förebyggande och behandlande insatser riktade till utagerande barn

Bakgrund

Forskning visar att barn som är okoncentrerade, störande och bråkiga i hög utsträckning "... kommer att misslyckas inlärningsmässigt och få kamratproblem, vilket ökar sannolikheten att de ska söka sig till vänner som leder in dem i mer allvarliga former av antisociala aktiviteter, speciellt om de är bosatta i områden med generellt hög kriminalitet".¹ I tonåren och i vuxen ålder är dessa elever följkaktligen också klart överrepresenterade vad gäller alkohol- och drogmissbruk samt psykisk ohälsa.² Hyperaktivt beteende i barndomen, tidig impulsivitet och antisocialt beteende är de viktigaste indikatorerna för utvecklande av olika former av sociala störningar däribland alkoholproblem.³ Stattin et al säger att "... vetenskapligt robusta interventionssatsningar i spädbarnsåldern/tidiga barndomen är ett viktigt redskap för att förhindra alkohol/drogmissbruk i tonåren och senare i livet". De säger vidare att ett viktigt steg mot att förbättra svenska ungdomars framtidsutsikter är att uppdatera arbetsmetoder i linje med "vad vi vet fungerar".⁴

Forskning har visat att strukturerade föräldraträningsprogram med inriktning på praktisk träning och övning med hemuppgifter är framgångsrika, särskilt för att arbeta med föräldrar till barn som agerar ut, som kan vara svåra att få kontakt med och som har svårigheter med koncentration och kamratrelationer. Program finns också utvecklade för lärare för att underlätta deras arbete med hela klassen och

---

¹ Conduct Problems Prevention Research Group, 199, s.632

² Kazdin 1998; Kupersmidt, Coie & Dodge, 1990; Ledingham, 1999; Mc Donald & Achenbach, 1999; m fl

³ af Klinteberg i Andréasson 2002 Sfhi

⁴ Ferrer-Wreder, Koutakis och Stattin i Andréasson, 2002 Sfhi

med barn som har svårigheter med koncentration och relationer. Ju tidigare insatser kan göras desto större är möjligheterna till framgång, visar forskning. Dessutom visar forskningsresultat från bland annat Baltimore att en kombination av föräldraskapscirklar och ledarskap i klassrummet ger förstärkta effekter.

För stadens del är det angeläget att utveckla metoder som kan förebygga senare missbruk och kriminalitet och som kan användas inom stadsdelsförvaltningarna. Precens bidrar genom att skapa ytterligare kompetens inom förebyggande metoder som forskning har visat vara effektiva och genom att vidareutveckla förebyggande evidensbaserade metoder och insatser som är inriktade på individer och grupper. Två sådana metoder går under beteckningen föräldraträning/föräldragrupper - Parent Management Training förkortat PMT och Ledarskap i klassrummet - Classroom management.

Nuvarande verksamhet och utveckling hittills

Komet⁵ har sedan halvårsskiftet 2003 fungerat som ett projekt och i sin helhet finansierats med stöd från Länsstyrelsen, Kompetensfonden och 2006 även med stöd från Mobilisering mot narkotika och Folkhälsoinstitutet. Projektstödet från Länsstyrelsen för förebyggande arbete och från Kompetensfonden kommer att upphöra i om med 2006 års utgång. Det innebär att verksamheten från och med 2007 är ofinansierad. För att beviljat bidrag med en miljon kronor för 2006 ska betalas ut kräver Länsstyrelsen att en plan för implementering av verksamheten i ordinarie arbete finns.

I stadsdelsförvaltningarna kommer vid vårens slut finnas 138 gruppleddare och 22 handledare inom fKomet (föräldraKomet) och då kommer också föräldrar till ungefär 950 barn att ha deltagit i föräldragrupper. I resursteam och skolor kommer cirka 90 resurspersoner ha utbildats till handledare i sKomet (skolKomet) vilka i sin tur utbildat 410 lärare med minst 450 elever som fått en särskilt riktad insats och cirka 11 000 elever som fått del av sKomet på klassnivå.

För närvarande utvecklas flera versioner av Komet: För föräldrar till *ungdomar*, för ungdomar på institution (i samarbete med SiS⁶) och iKomet som är en mer individualiserad och behandlande variant. En mer universell modell som kan användas i relation till en större och mer allmän målgrupp planeras. En version att användas i förskolan efterfrågas också.

Den första versionen av en manual för en svensk föräldrautbildning utarbetades av Forster, Hassler och Havbring inom FoU-enheten. När PMT-projektet, numera Kometprojektet, påbörjades i mitten av år 2003 omfattade det utbildning för föräldragrupsledare i sju stadsdelsförvaltningar och hade enbart stöd från Länsstyrelsen. Två psykologer med KBT-inriktning (kognitiv beteende terapi) anställdes för att genomföra utbildningen, handledningen och vidareutveckla manualen.

---

⁵ Förkortning för kommunikationsmetod

⁶ Statens institutionsstyrelse

FöräldraKomet – utbildning för föräldragrupsledare

Utbildningen består av:

- Tre och en halv dagars utbildning utspridda över terminen.
- Elva handledningstillfällen à två timmar mellan de elva föräldrträffarna + fyra nästföljande termin, då gruppledaren har ytterligare en grupp.
- För att gå utbildningen ska gruppledarna ha en föräldragrupp första terminen och en den andra terminen. Två personer håller tillsammans i en grupp.

De som har gått utbildningen är i allmänhet socialsekreterare, många av dem arbetar på familjecentraler, samt förskolepersonal och några lärare. Föräldramanualen har översatts till turkiska, arabiska och somaliska. Föräldragrupsledare som är tvåspråkiga finns och ett mål är att utbilda flera.

Föräldragrupper genomförs nu i samtliga stadsdelsförvaltningar. De beforskas och utvärderas på FoU-enheten av doktorand Åsa Kling.

Handledarutbildning

Efter den första terminen blev efterfrågan på utbildningen stor. För att öka kapaciteten och förankra kompetensen starkare på stadsdelarna påbörjades en handledarutbildning. Utbildade föräldragrupsledare har under ett års utbildning fått:

- Utbildning i KBT, 20 tillfällen à tre timmar
- Handledning på handledning
- För att gå utbildningen har handledarna haft en handledningsgrupp med föräldragrupsledare första terminen och en andra terminen.

Skolkomet

Komet för lärare, ett program för ledarskap i klassrummet, har utvecklats inom FoU-enheten av Martin Forster, som också har utvärderat modellen. Sedan våren 2004 ingår programmet som en del i Kometprojektet. Under det senaste året har vi kunnat öka kapaciteten för att utbilda fler resurspersoner i skolor, företrädesvis specialpedagoger.

- De får en dags introduktionsutbildning
- Därefter fyra halvdagar utbildning och handledning.
- Resurspersonerna handleder tre till fyra lärare, lärarna måste ha en elev som de vill arbeta med. Resurspersonen observerar samspelet mellan läraren och eleven i klassrummet.

Utvärdering och forskning

Martin Forster fann i sin fjortonmånaders uppföljning att skolKomet hade gett signifikanta effekter på barnens aggressivitet, hyperaktivitet och sociala förmåga. En studie genomförs nu av Martin Karlberg, där han undersöker om en kombination av föräldrakomet och skolkomet har större effekt än bara en av dem. Amerikanska studier har visat på sådana förstärkta effekter.

Komet's utveckling

	Medverkande SDF	Aktiva grupper	Grupp- ledare	Antal barn	Antal föräldrar	Hand- ledare	Skolhand- ledare	Lärare	Elever
Hösttermin 2003	7	15	30	75	86				
Vårtermin 2004	12	30	30	150	173				
Hösttermin 2004	16	34	25	170	196	9			
Vårtermin 2005	17	30	15	150	173	13			
Hösttermin 2005	18	30	24	150	175	-"-	40	210	230
Vårtermin 2006	18	20-30	14	120	140		50	200	220
Summa	18	160	138	815	943	22	90	410	450

iKomet - individuell Komet/Behandlingskomet

Hösten 2005 påbörjades utvecklingen av Komet avsedd som en behandlande social insats. För närvarande innehåller modellen följande:

- Bedömningssamtal/screening
- Kartläggning och målformulering
- Gruppträffar. Föräldrar till exempelvis fyra barn träffas i små grupper. Innehållet i träffarna bygger på den vanliga kometmanualen. Samtidigt går man in djupare på viktiga områden. Gruppen träffas varannan vecka, sex gånger.
- Individuella träffar. De två gruppledarna delar upp föräldrarna mellan sig, för individuella träffar och uppföljning. De individuella träffarna ligger mellan gruppträffarna och kan vara möten eller telefonsamtal, minst tre av sex individuella träffar ska vara hembesök. Syftet är att hjälpa föräldrarna att tillämpa metoderna som tagits upp på senaste gruppträffen. Innehållet anpassas också efter de problem föräldrarna har, det kan vara ilskekontroll, stresshantering, eller motivationsarbete.
- Skolan. Precis som i vanliga Komet används en individuell träff till att bjuda in skolpersonal. Tanken är att föräldern ska bli mer delaktig i åtgärder för barnet som sker i skolan, till exempel genom att uppmuntra barnets framsteg. Alla berörda lärare bjuds in till ett eget seminarium innan mötet med föräldern. De får då lära sig grunderna i Komet och blir mer förberedda inför mötet med föräldern. Lärarseminariet arrangeras, om möjligt, av personal inom stadsdelen som arbetar med skolkomet.

Det är tänkt att iKomet ska kunna kombineras med andra kompletterande insatser, såsom speciella grupper för hantering av stress och/eller nedstämdhet.

Komet för tonårsföräldrar

Komet har framgångsrikt spritts som metod för föräldrar till barn i åldern tre till tio år. Det finns en stor efterfrågan på Komet för föräldrar till tonåringar, det vill säga barn elva till sexton år. Våren 2006 påbörjades arbetet med ett sådant program, med finansiellt stöd från Mobilisering mot narkotika. Det befintliga materi-

alet anpassas till tonårsföräldrar. Principerna för att arbeta med tonåringar är desamma som i Komet för barn, men arbete krävs för att förändra exemplen och för att göra tillägg som handlar om kamratinflytande och allvarigare beteendeproblem som kan finnas hos tonåringar. Dessutom krävs inslag som handlar om frigörelseprocessen, där föräldern både måste ha kontroll - och släppa den.

Hösten 2006 planeras den första utbildningen i tonårsKomet, därefter revideras den nya tonårsmanualen.

Kulturell anpassning av Komet.

När tonårskomets föräldrmanual är slutligt färdig ska den översättas till olika språk och om så krävs i övrigt, anpassas till andra kulturella förhållanden.

SiSKomet

Statens institutionsstyrelse genomför för närvarande en försöksverksamhet som kallas Multifunc på två institutioner i Sverige. Hela insatsen bygger på evidensbaserade metoder. En del av insatsen består i att engagera den unges föräldrar och att underlätta återvändandet från institutionen till hemmet. En manual för utbildning av föräldrar till institutionsplacerade unga pojkar och flickor har författats för SiS räkning. Den utvecklas nu i samarbete med SiS inom ramen för Multifunc, samtidigt utbildas personalen på institutionerna i modellen. Även personal från Stockholm HVB deltar i utbildningen och utvecklingsarbetet. Stora möjligheter kommer att finnas för personal inom stadens institutioner att utbilda sig i och använda sig av manualen eftersom den "samägs" av staden och SiS.

Samarbete

Samarbete har redan inletts och utvecklats med ett antal aktörer, framförallt med stadsdelsförvaltningar i Stockholm, samt med Socialtjänstens kundorienterade verksamheter, Stockholm Hvb. Bland annat erbjuds nu särskilt adoptivföräldrar att delta i föräldragrupper. Ett samarbete med Familjehemsenheten och även med Maria Ungdom diskuteras. Ett mycket vitalt samarbete finns med stadens FoU-enhet, som initierat skolKomet och föräldraKomet och som genomfört och genomför utvärderingar av dessa.

Ömsesidigt samarbete finns med BUP-Signal i Stockholm. Även med SiS pågår för närvarande ett aktivt samarbete. Aktiva kontakter finns även med Folkhälsoinstitutet, Mobilisering mot narkotika, Alkoholkommittén och Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS). Ett tiotal kommuner låter utbilda personal i Komet (mot en kursavgift). Genom en studieresa i USA har nya kontakter upprättats med forskningsinstitutioner där som utvecklar preventiva och behandlande program.

Utveckling av Komet på kort sikt

Generell modell/Kometfilmer

Statens folkhälsoinstitut lämnade i januari 2005, efter uppdrag av regeringen, en rapport om föräldrastöd, *Nya verktyg för föräldrar*. Rapporten föreslog bred an-

vändning av ett flertal strukturerade insatser. Den slog fast att starka argument finns för att gruppleddare bör utbildas och att de relativt strikt bör följa en handledning. Folkhälsoinstitutet rekommenderade också bland annat utveckling och spridning av en svensk video-/DVD-version av samspelsprogram för bred användning individuellt och i studiecirklar.

Folkhälsoinstitutet och Socialdepartementet har år 2006 givit Kometprojektet i uppdrag att producera sådana filmer och tillsammans anslagit 1,8 milj. kronor för detta. Syftet är att på ett enkelt sätt sprida kunskap om föräldrafärdigheter till en bred publik.

Filmerna bygger på innehållet i Kometmanualerna. Filmerna ska kunna stå för sig själva, men också kunna användas i studiecirkelform eller i de vanliga Kometgrupperna. Det är också möjligt att filmerna blir en ingång för föräldrar att bli intresserade av mer hjälp i vanlig Kometgrupp. Det rör sig om sex novellfilmer på trettio minuter vardera och serien kommer att skildra familjer med olika bakgrund och situation. Graden av problem i familjerna kommer att variera för att en bred publik ska känna igen sig. Till filmerna ska finnas ett skriftligt material med diskussionsfrågor, teori och mer konkreta råd till varje film. Upplägget ökar möjligheterna till en flexibel användning – filmerna ska fungera i sig själva, men också kunna användas tillsammans med det skriftliga materialet i exempelvis studiecirk- lar.

Förslag finns också att producera motsvarande filmer som riktar sig till föräldrar till tonåringar. Sannolikt finns ett stort behov av information och råd till tonårsföräldrar som inte enbart kan täckas av gruppverksamhet. Filmer kan nå föräldrar som kanske inte har tid eller lust att gå i en grupp. Filmer bör betraktas som en universell preventiv åtgärd, medan kometgrupper för föräldrar är mer selektiv.

Förskolekomet

Även Komet för förskolor efterfrågas av stadsdelsförvaltningarna. Bromma och Enskede-Årsta stadsdelsförvaltningar har ansökt om medel hos Länsstyrelsen för att genomföra utveckling av ett sådant program. Tanken är Kometprojektet ska skriva en manual för sådant bruk som ska utprovas tillsammans med förskolepersonal inom de två stadsdelsförvaltningarna, för att sedan kunna spridas vidare inom staden.

Utvecklingsarbete på längre sikt

Komet har sedan starten varit i ständig utveckling, både med olika inriktningar och i den bemärkelsen att förbättringar och utveckling skett av det ursprungliga materialet. Manualen, föreläsningar, utbildningar, handledning, vidareutbildning, implementering, sätt att sprida och administrerar projektet har utvecklats.

Stor kompetensresurs i staden

Kometprojektet finns inom Precens och består av en grupp som arbetar med de olika inriktningarna av Komet. En gedigen kompetens har byggts upp, som är till stor nytta för familjer och stadsdelsförvaltningar och som det är angeläget att för-

valta och utveckla. Förutsättningar finns också för fortsatt utveckling av Komet inom flera områden; förebyggande och behandlande insatser.

Nu är projektets ambition främst att underhålla och säkra den uppnådda utvecklingen och kompetensen framförallt inom stadsdelarna men även inom Precens.

I och med utgången av år 2006 upphör Kompetensfonden och därmed projektbidragen från den, liksom Länsstyrelsens bidrag. För den skissade utvecklingen bör man tänka sig ett längre perspektiv än ett år. Av erfarenhet tror vi att den utveckling som pågår, bland annat av iKomet och de primärpreventiva insatserna, i sig kommer att generera utveckling som vi ännu inte helt kan förutse. Utvecklingen av de primärpreventiva och universella delarna, som filmerna och kulturanpassningen är också mer långsiktiga.

Man skulle kanske kunna tänka sig att implementeringen av programmet redan är säkrad genom att det är så vitt spritt på stadsdelsförvaltningarna, men inget säger att programmen kommer kunna upprätthållas där och i önskad form utan stöd från Kometgruppen. Vi kan konstatera att vi har lyckats väl med att utbilda ett stort antal föräldragrupsledare, 138 stycken vid slutet av våren 2006. Samtidigt ser vi att endast cirka fyrtio av dem genomför föräldragrupper varje termin. Genom att kräva att de som går utbildningen har föräldragrupper har grupper hittills kunnat erbjudas föräldrar. Vi anser nu, att när ett så stort antal utbildat sig är det viktigare att dessa gruppleddare genom att ha grupper upprätthåller sin kompetens i stället för att först och främst utbilda nya gruppleddare. Många gruppleddares villkor för att genomföra grupper varierar starkt och många av dem har svårigheter, trots att efterfrågan och köer av föräldrar finns. Andra stadsdelar har svårt att nå ut till föräldrar med erbjudandet. I de stadsdelar där föräldragrupper pågår och Kometverksamheten fungerar bra, det vill säga att de flesta utbildade gruppleddarna genomför föräldragrupper, har man tagit ett gemensamt grepp om verksamheten. Någon ansvarar för den och de som arbetar med den träffas regelbundet. En chef vet vad verksamheten går ut på och tar ansvar för och uppmuntrar den, bland annat genom att ge dem som arbetar med den goda förutsättningar – som rimlig ersättning för eventuellt kvällsarbete.

Forskning visar entydigt att evidensbaserade program för att vara verksamma måste vara trogna ursprungsprogrammet, tillämpas de i andra former eller ”lättversioner” förlorar de ofta helt sin verkan. Det innebär att stödfunktioner behöver finnas som kan upprätthålla programmets kvalitet och integritet. En styrka i projektet är att utvecklingen sker i nära samarbete med föräldragrupsledare inom stadsdelsförvaltningarna. Unikt för projektet är att det bygger på beforskade metoder och att dess utveckling och anpassning till svenska förhållanden samtidigt utvärderas av FoU-enheten. Följande uppgifter planeras för att säkra och utveckla kompetensen:

- Utbildning och handledning i Komet, samtliga versioner
- Kvalitetssäkring och upprätthållande av kvaliteten i nuvarande verksamhet framför allt i form av handledning och certifiering

- Upprätthålla kompetens inom stadsdelsförvaltningarna genom bland annat vidareutbildning, boosterverksamhet
- Att bistå stadsdelsförvaltningarna genom att utöka deras behandlingskompetens
- Utvärdering, utveckling, förbättring
- Vidareutveckling, nyutveckling av program och metoder
- Uppdatera och revidera materialet bland annat genom att fånga upp och sammanfatta synpunkter från användarna på stadsdelsförvaltningarna och för att förbättra manualer och material
- Administrativ samordning och stöd till stadsdelarna
- Bistå stadsdelarna med psykologhandledning i behandlingsverksamhet
- Klinisk forskning i samarbete med FoU-enheten

Behov av utvärdering av nya projekt

Utvecklingen av Komet sker hand i hand med forskning och utvärdering. I takt med att nya delar av Komet utvecklas behöver ytterligare utvärderingar göras vilka man bör planera för. Följande är förslag på sådan forskning/utvärdering. Bidrag till denna forskning bör stadens FoU-enhet söka.

* Grupper för tonårsföräldrar. Denna verksamhet kräver en motsvarande utvärdering som den som pågår av Komet för föräldrar till barn under elva år. Som ett första steg kan man tänka sig en pilotstudie i mindre skala, till exempel tjugo föräldrar som får tonårskomet jämförs med tjugo föräldrar som inte får någon särskild hjälp. Ett förslag är att i pilotstudien inte använda för omfattande mätningar, men ändå delvis samma som i Komet för barn. Kostnaden för en utvärdering av detta slag är ungefär 100 000 kronor, förutsatt att studenter kan användas för datainsamling. Forskning av tonårskomet enligt den modell som används i pågående forskning av föräldrakomet skulle kosta 400 000 kronor per år under tre år, vilket naturligtvis vore idealet.

* Filmer för föräldrar. Det är svårt att utvärdera effekterna av att sprida filmerna brett. Däremot är det tänkbart att inkludera en grupp föräldrar i ovanstående utvärdering, de skulle få filmerna och ett skriftligt material. Man bör också göra kvalitativa utvärderingar av filmerna i två skeden. Det sker genom intervjuer med föräldrar/fokusgrupper för utveckling av manus. Syftet med den andra vändan av utvärderingen är att utvärdera upplevd budskap och effekter av de färdiga filmerna. Kostnaden för detta är också runt 100 000 kronor, beroende på hur många intervjuer man vill göra.

* Komet för lärare i grundskolans år 6-9. Det är i dagsläget endast versionen för elever i år F-5 som har utvärderats. En pilotstudie av effekterna för elever i år 6-9 omfattande cirka tjugo elever (+ tjugo elever i kontrollgrupp) skulle kosta 100 000 – 150 000 kronor. Återigen är kostnaden beroende av att studenter kan arbeta med datainsamling.

* Komet på andra språk. Föräldrakomet för barn finns översatt till arabiska, somaliska och turkiska. Erfarenheterna av att arbeta med Komet och föräldrar som inte kan svenska är begränsade. Här krävs till att börja med en kvalitativ studie där

gruppledare och föräldrar intervjuas. Syftet är att få en grov uppfattning av hur metoden fungerar och om den behöver modifieras för andra språk och kulturer. Kostnaden för detta är ca 50 000 kronor. Utvärderingen får visa om några tillägg till manualen krävs utöver översättning. Detta utvecklingsarbete beräknas kosta omkring 225 000 kronor, men skulle kunna bli dyrare beroende på hur mycket översättningsarbete som ska göras.